

## ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Мохонько О.О.,  
к.ю.н., доцент кафедри публічно-правових дисциплін  
факультету права та лінгвістики  
Білоцерківський національний аграрний університет

Стаття присвячена дослідженню засади змагальності сторін у кримінальному процесі. Здійснено теоретичний аналіз засади змагальності сторін та її складових елементів. Сформульовано теоретичні положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та правоохоронної практики.

**Ключові слова:** засади кримінального процесу, засада змагальності сторін, кримінальні процесуальні функції, рівність сторін.

Мохонько Е.А. / Понятие и сущность принципов состязательности сторон в уголовном процессе Украины / Белоцерковский национальный аграрный университет, Украина

Статья посвящена исследованию принципов состязательности сторон в уголовном процессе. Осуществлен теоретический анализ принципа состязательности сторон и его составляющих элементов. Сформулированы теоретические положения и рекомендации, соответствующие требованиям научной новизны, имеющие значение для науки и правоохранительной практики.

**Ключевые слова:** принципы уголовного процесса, принцип состязательности сторон, уголовно-процессуальные функции, равенство сторон.

Mohonko E.A. / THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE ADVERSARIAL PRINCIPLE IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN UKRAINE / Belotserkovskiy National Agrarian University, Ukraine

The article is devoted to the principles of the adversarial system in criminal proceedings. The theoretical analysis of the principles of the adversarial system and its components. Investigated all existing scientific point of view regarding the definition of adversary theory of criminal process. Separate rules of competition, with the determination of the position of the court in the adversarial process. Defined forms of implementation of the principles of competitiveness among which are separately highlighted such as: the use, enforcement and compliance, and a special form of implementation is the application of legal rules governing the competitive process. It is noted that the competitiveness of the parties is enshrined in the law that give the Prosecutor, victim, defendant, defender, civil plaintiff, civil defendant and their representatives have equal rights to provide evidence, participate in their investigation and the filing of motions. Explores the concept of the implementation of the principles of adversarial proceedings in connection with the concepts of the rights and opportunities of the parties at various stages of the criminal process. Given the definition of the principles of the adversarial system which is defined as a principle of criminal procedure that involves the separation of the functions of prosecution, defense and resolution of criminal proceedings. That parties have equal legal opportunities to defend their interests – and is the basis, the Foundation, without which the principle of competition loses its meaning. Examining in detail the content of the principles of adversarial proceedings highlighted the following elements constituting the content of the principles of adversarial proceedings. Such include, in particular: distribution of functions: the function of prosecution, protection function, the function of settlement of the case; the presence of the defence and the prosecution; the presence of an independent court; the parties certain rights and responsibilities which must be balanced; regulated by the current legislation of the procedures through which implemented the principle of adversarial proceedings. Formulated theoretical principles and recommendations that meet the requirements of scientific novelty, significance to the science and practice of law enforcement.

**Key words:** principles of criminal proceedings, adversarial principle, criminal procedural functions, equality of the parties.

Обравши курс на забезпечення процесуальної рівності перед судом і послідовну демократизацію кримінального судочинства, визначену Конституцією України, кримінальне процесуальне законодавство включає змагальність сторін у систему основних засад. Впровадження даної засади викликало нагальну необхідність у наукових дослідженнях щодо осмислення суті, значення і можливостей реалізації вказаної категорії в кримінальному процесуальному судочинстві.

На формування такої позиції мали вплив і норми міжнародного права, які із змагальністю пов'язують справедливе вирішення кримінальних справ (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав і свобод людини 1950 р.). Європейський суд також розцінює змагальність у процесі як засіб досягнення справедливості (рішення у справі Ловлес проти Ірландії від 14 листопада 1960 р.) [1, с. 259].

Але, якщо своє нормативне закріплення вказана засада отримала відносно недавно, то їх теоретичним дослідженням займалися науковці протягом багатьох років, і все ж таки багато питань, пов'язаних із вказаними категоріями, залишаються актуальними до цього часу.

Одне з перших у літературі питань про зміст принципу (засади) змагальності досліджував М. С. Строгович. Зміст вказаної категорії він бачив у розподілі трьох основних процесуальних функцій (обвинувачення, захист і вирішення кримінальної справи), перебуванні обвинуваченого й обвинувача в положенні сторін і (як обов'язкова ознака) їх процесуальній рівноправності. Трохи згодом

М. С. Строгович доповнює зміст принципу (засади) змагальності четвертим елементом – активним процесуальним становищем суду, але обмежує дію принципу (засади) змагальності стадією судового розгляду [2, с. 149-150].

На думку В. М. Савицького [3, с. 242-243], змагальність – це спеціальний судовий термін, що позначає процес, при якому сторони можуть активно захищати свої права. А. Д. Бойков [4, с. 66] визначає змагальність як діяльність, контрольовану судом чи суддею, спрямовану на всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи в межах обвинувачення і предмета доказування. Г. Д. Побегайло визначає змагальність як метод пізнання, оскільки має місце полеміка, спір, зіткнення інтересів і думок, що характерні для будь-якої сфери людської діяльності. У кримінальному процесі мають місце зіткнення двох протилежних функцій – обвинувачення і захисту, які хоч і є між собою органічно взаємопов'язані, однак діаметрально протилежні. Суд, будучи самостійним у виборі процесуальних засобів з'ясування обставин справи, активно досліджує всі її матеріали, але не може брати на себе жодної з функцій захисту чи обвинувачення, підміняти одну або іншу сторону і зобов'язаний діяти в таких процесуальних рамках, які б засвідчили його об'єктивність та неупередженість [5, с. 4].

Інші автори вважають засаду змагальності принципом усього кримінального судочинства, але розкривають його зміст стосовно тільки стадії судового розгляду. При цьому вони бачать сутність засади змагальності в розмежуванні не тільки трьох основних функцій, але й функцій підтримки ци-

вільного позову і заперечення проти нього, наявність рівних процесуальних прав учасників процесу, що мають самостійний інтерес у справі. Відповідно до цієї точки зору активність суду не включається в зміст засади змагальності. [6, с. 138]

Характеризуючи засаду змагальності процесуальності традиційно виділяють три основних елементи принципу змагальності: 1) поділ функцій обвинувачення, захисту і правосуддя; 2) наділення сторін рівними процесуальними правами для здійснення своїх функцій; 3) керівне положення суду в кримінальному процесі і надання тільки суду права приймати рішення по справі [7, с. 119, 121].

У теорії кримінального процесу мають місце дві точки зору щодо визначення поняття засади змагальності.

Представники першої точки зору вказують на те, що засада змагальності має своє вираження у розподілі трьох основних функцій – обвинувачення, захисту і вирішення справи між сторонами за участі суду, що займає активне процесуальне положення в кримінальному судочинстві [8, с. 65]. Прихильники іншої точки зору бачать сутність принципу змагальності також у поділі зазначених процесуальних функцій між судом і суб'єктами, що займають положення сторін, але при пасивному процесуальному положенні органу правосуддя [9, с. 119].

Змагальний процес характеризується таким правовим статусом його основних учасників, який забезпечує виконання функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи незалежними один від одного суб'єктами процесу. А це означає що в діяльності кожного з учасників не повинні бути наявними елементи не властивих йому функцій [10, с. 9]. Повне й остаточне зняття із суду повноважень і обов'язків, пов'язаних з невластивою йому функцією обвинувачення, забезпечить неупередженість, а значить, і об'єктивність суду, буде сприяти правильному вирішенню справ, законності судових рішень.

Також висловлюється думка про те, що збереження за судом активності при збиранні доказів не тільки не відповідає конституційному закріпленню змагальності як засади судочинства, а й суперечить суті такого змагання сторін перед судом [11, с. 55-56].

Тут треба зауважити, що обов'язок зі збирання доказів покладено на сторони, що приймають участь у кримінальному процесі, законом, і мало в чому це залежить від активної чи пасивної позиції суду. І, як слухаю зауважує М. Шумило, за умов неякісного виконання сторонами свого обов'язку зі збирання, дослідження і надання доказової інформації «за відсутності альтернативних доказів суд змушений займати активну позицію дослідження матеріалів справи» [12, с. 10]. За таких умов суд стає зобов'язаний не лише сприяти в збиранні належних доказів, а інколи й самотужки забезпечувати збір доказів для виконання вимог закону про повноту встановлення обставин провадження. За такої ситуації будь-який суд або суддю можна звинуватити у пріоритетній поведінці на користь однієї зі сторін.

Пасивне і тільки пасивне положення суду – зауважують науковці – звільняє його від виконання функції обвинувачення і, отже, створює передумови для реальної реалізації правила про розмежування трьох основних процесуальних функцій [13, с. 43].

Також висловлено думку про те, що позбавлення активності суду перетворить орган правосуддя на пасивного спостерігача.

Зокрема, В. Т. Маляренко підкреслює, що при змагальності сторін провідне місце повинен зайняти не пасивно-мовчазний суд, повністю підлеглий інтересам і волі сторін, а дійсно незалежний, самостійний і повноправний орган судової влади, який здійснює правосуддя на підставі Закону, в ім'я Закону і відповідно до Закону. У змагальному процесі при активному становищі суду останній не може підміняти ту чи іншу сторону, виконувати функцію обвинувачення чи захисту [14, с. 6-10].

Дійсно, відповідно до засади змагальності сторони обвинувачення й захисту зобов'язані надавати суду докази

і на їх основі обґрунтовувати свої висновки, на суддю не можна покладати обов'язок доказування, але йому й не можна заборонити активні дії з метою усунення виникаючих сумнівів чи протиріч.

Тому науковці підкреслюють необхідність розрізнити ініціативу, активність сторін як джерело руху кримінальної справи й активність суду, що прагне встановити істину – основу правосуддя.

Принцип незалежності суду порушується, якщо суд упереджений або є обставини, що ставлять під сумнів його неупередженість. Якщо суд залежний, активність йому дійсно протипоказана. Роль суду зведеться до заохочення сильного, а не правого. З позиції поділу процесуальних функцій сторони упереджені (кожна має власну мету), і без включення суду в процес доведення правильне рішення в справі неможливе. Суддя не може висувати й перевіряти версії, формулювати й висувати обвинувачення. Ініціатива суду проявляється, насамперед, у перевірці дотримання конституційних прав учасників процесу [15, с. 158].

Висловлена точка зору заслуговує на увагу і потребує підтримання, але потребує уточнення в тій частині, що суд не повинен проявляти власну ініціативу у доказовій діяльності, оскільки таким чином суд «мимоволі допомагає одній зі сторін і втрачає безсторонність» [16, с. 28].

Доказова інформація одержується в результаті практичної діяльності слідчого, прокурора чи суду, саме тому змагальність сторін необхідна як гарантія реалізації засади всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи і захисту, які є необхідними для повноцінного змагання на всіх стадіях процесу.

Дія засади змагальності сторін спрямована на реалізацію захисту прав людини і припускає поєднання ініціативності сторін в частині забезпечення виконання ними своїх процесуальних обов'язків із забезпеченням судом умов для реалізації наданих їм прав.

Тому, враховуючи вищевикладене, продовжуючи і розвиваючи погляди О. Немировської, можна виділити такі правила змагальності, визначаючи позицію суду у змагальному процесі:

суд не повинен збирати докази за власною ініціативою, а в доказовій діяльності повинен діяти згідно з вказівними, забезпечувальними, інструктивними повноваженнями;

суд ухвалює рішення у справі на підставі поданих сторонами доказів;

докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, а також витребовуються судом за клопотанням сторін.

З таким обмеженням активності суду найкраще досягти його безсторонності, створення умов для всебічного та повного дослідження обставин справи. Саме такий підхід відповідає конституційним положенням про змагальність. Разом із тим за судом, як і раніше, залишається його головний обов'язок – встановити дійсні юридично значимі обставини, підтверджені та досліджені в суді доказами [11, с. 55-56].

Стаття 22 КПК України як обов'язкову ознаку принципу змагальності визначає розподіл основних кримінальних процесуальних функцій: обвинувачення, захисту, вирішення справи, тобто наявність сторони захисту обвинувачення і незалежного суду. Реалізація дії принципу змагальності знаходить своє вираження у тих повноваженнях, якими закон наділяє суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, на різних стадіях процесу, коли сторони звертаються до суду для вирішення виникаючих протиріч.

Під терміном «реалізація» в юридичній літературі розуміється практичне впровадження, переведення певного явища в якість правомірної поведінки [17, с. 53].

Завдання процесу правореалізації – ефективно, без усяких відхилень (тобто діючи у режимі законності) переводити приписи правових норм у правомірну поведінку, максимально повно реалізовувати можливості, надані правом, і вичерпно виконувати його вимоги. Таким чином, мож-

на сказати, що правова норма реалізується тоді, коли вона втілюється у фактичній правомірній поведінці суб'єктів.

В якості форм реалізації права в літературі традиційно виділяють використання, виконання й дотримання та особливу форму реалізації – застосування правових норм.

У формі використання реалізуються уповноважуючі норми. Це означає, що уповноважена особа отримує з процесу реалізації необхідні їй корисні властивості, блага для задоволення власної мети. Використання може здійснюватися як активною поведінкою, так і пасивною.

У формі виконання реалізуються зобов'язуючі норми, що вимагають активної поведінки (дій).

У формі дотримання реалізуються забороняючі норми, що вимагають пасивної поведінки (утримання від дій).

Застосування права являє собою владну діяльність спеціально уповноважених суб'єктів і розглядається як особлива форма.

Змагальність сторін закріплено в тих нормах закону, які наділяють обвинувача, потерпілого, підсудного, захисника, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників рівними правами з надання доказів, участі в їх дослідженні і заявленні клопотань.

Разом із тим вважаємо доречною точку зору науковців, які висловлюються про те, що зміст засади змагальності не можна охарактеризувати лише розподілом процесуальних функцій, наявність «протилежності інтересів сторін є найкращою гарантією для забезпечення повноти подання фактичного матеріалу» [18, с. 169].

Спроби пояснити сутнісний показник засади змагальності, поклавши в основу обґрунтування суперечності сторін як рушійну силу кримінального процесу, робилися процесуалістами ще за радянських часів. Так, В. М. Бібіло, розширюючи дію принципу змагальності, говорить про те, що підстава для цих суперечностей виникає вже на досудовому слідстві в процесі доказування [19, с. 91].

Обґрунтовуючи дане переконання, А. О. Машовець розкриває сутність змагальності, розглядаючи вказану категорію з точки зору діалектичної логіки: змагальність у кримінальному процесі бачиться способом взаємодії сторін обвинувачення і захисту, принципом організації їх сумісної діяльності, сутність якої полягає в боротьбі протилежностей, однієї з динамічних закономірностей розвитку будь-якого явища чи процесу [20, с. 14]. Г. Д. Побегайло визначає змагальність як метод пізнання, оскільки має місце полеміка, спір, зіткнення інтересів і думок, що характерні для будь-якої сфери людської діяльності. У кримінальному процесі мають місце зіткнення двох протилежних функцій: обвинувачення і захисту, які хоч і є між собою органічно взаємопов'язані, однак діаметрально протилежні. Суд, будучи самостійним у виборі процесуальних засобів з'ясування обставин справи, активно досліджує всі її матеріали, але не може брати жодної з функцій захисту чи обвинувачення, підняти одну або іншу сторону і зобов'язаний діяти в таких процесуальних рамках, які б засвідчили його об'єктивність та неупередженість [21, с. 4].

Принцип (засада) змагальності вже сам по собі пропонує суперечку, конфлікт – вказує Т. Аріпов, – викликаний

протилежністю цілей та інтересів обвинувачення й захисту [22, с. 7-16]. Цікавою бачиться висловлена точка зору, але в основі змагальності, на наш погляд, треба бачити відносини сторін обвинувачення і захисту, засновані все ж таки не на конфлікті і суперечці, а, скоріше, на конкуренції або взаємодії протилежних інтересів, застосовуючи філософський закон єдності протилежностей.

Тому справедливим є твердження Н. С. Карпова про те, що вся процедура кримінального судочинства – це конкуренція прав і інтересів потерпілих і злочинців, інтересів особи і суспільства: будь-яке положення (правило) процедури розслідування, будь-який захід, що здійснюється у процесі кримінального судочинства, або захищає інтереси потерпілого й через це обмежує права притягнутого до відповідальності, або забезпечує захист (збільшує його рівень) прав винного і відповідно зменшує рівень захисту прав і інтересів потерпілого від злочину, інтересів суспільства.

Але між цими аспектами має бути не роз'єднувальний сполучник «або», а сполучник «і». При цьому варто мати на увазі, що контроль над злочинністю є метою системи кримінальної юстиції, а дотримання прав особи – одним із найважливіших засобів його досягнення. Інший підхід в оцінці зазначених понять веде у нікуди [23, с. 256]. Вирішальне значення для реалізації засади змагальності мають обсяг і співвідношення прав сторін. Для справедливого вирішення справи недостатньо поділу функцій обвинувачення і захисту – необхідно, щоб сторона захисту мала рівнозначну можливість протистояти стороні обвинувачення.

Як справедливо зазначає Т. А. Лотиш, фактичної рівності сторін існувати не може, тому що не можна визнати рівними державний орган і особу, яка до того ж при наявності усіх своїх прав перебуває в становищі особи, яку судять. Процесуальна рівність означає рівність процесуальних засобів, за допомогою яких сторони відстоюють свої переконання і свою позицію [24, с. 50]. Реальна змагальність вимагає рівності правових можливостей кожної сторони.

З найдавніших часів у кримінальному процесі існувало правило «favor defensionis» – сприяння захисту, що виключає домінуюче становище обвинувача і покликане забезпечити реальну рівність сторін перед судом.

Таким чином, змагальність – це засада кримінального судочинства, що передбачає розподіл функцій обвинувачення, захисту і вирішення кримінального провадження. Наявність у сторін рівних юридичних можливостей для відстоювання своїх інтересів і є тим базисом та основою, без якої засада змагальності втрачає свій зміст.

Отже, враховуючи усе вищевикладене, необхідно виділити елементи, що складають зміст засади змагальності. До таких, зокрема, належать:

- розподіл функцій: функція обвинувачення, функція захисту, функція вирішення справи;
- наявність сторони захисту і сторони обвинувачення;
- наявність незалежного, самостійного суду;
- наявність у сторін певного обсягу прав і обов'язків, які повинні бути збалансованими;
- регламентовані діючим законодавством процесуальні процедури, через які реалізується засада змагальності.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошніченко Т. М. Проблеми реалізації нормативного змісту принципів кримінального судочинства у ході доказування. / Т. М. Мірошніченко // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 256–261.
2. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М.: Наука, 1968. – Т. 1. – 470 с.
3. Савицкий В. М. Язык процессуального закона. Вопросы терминологии / В. М. Савицкий. – М., 1987. – С. 242–243.
4. Бойков А. Д. Третья власть в России. / А. Д. Бойков. – М.: НИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 1997. – 264 с.
5. Побегайло Г. Д. Судебные прения в советском уголовном процессе. / Г. Д. Побегайло. – М.: ВЮЗИ, 1982. – 51 с.
6. Долгушин А. В. Развитие процессуальных условий реализации принципа состязательности / А. В. Долгушин. – М.: ДКЮН., 1995. – 176 с.
7. Уголовный процесс: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / под ред. В. П. Божьева. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Спарк, 2002. – 704 с.
8. Мотовиловкер Я. О. О принципах объективной истины, презумпции невиновности и состязательности процесса / Я. О. Мотовиловкер. – Ярославль, 1978. – 96 с.
9. Андреева К. Загаючись за змагальність / К. Андреева // Юридичний журнал. – 2003. – № 5. – С. 119–121.

10. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України : навч. посібник для студентів юрид спеціальностей вищих закладів освіти / за ред Ю. М. Грошового. – Х. : Право, 2002. – 160 с.
11. Немировська О. Змагальність : старе поняття, новий зміст. / О. Немировська // Право України. – 1999. – № 9. – С. 53–56.
12. Змагальність чи ілюзія? / Семінар [«Суд та сторони процесу у кримінальному судочинстві: змагальність та відкритість»] // Юридичний вісник України. – 2003. – № 15. – С. 10.
13. Шестакова С. Д. Состязательность уголовного процесса. : монография / С. Д. Шестакова. – СПб. : Изд-во «Юр центр Пресс». – 2001. – 220с.
14. Маляренко В. Т. Про змагальність сторін у кримінальному судочинстві та функціональне становище суду (окремі аспекти) / В. Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – № 6 (34). – 2002. – С. 6–10.
15. Комарова Н. А. Принцип состязательности и равноправия сторон должен быть эффективным средством установления объективной истины в судебном разбирательстве. / Н. А. Комарова, В. З. Лукашевич // Известия вузов. Правоведение. – 2001. – № 4. – С. 156–161.
16. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / М. А. Маркуш. – Х., 2005. – 210 с.
17. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства : вопросы и ответы / В. Н. Протасов. – М., 1999. – 240с.
18. Маркуш М. А. Принцип змагальності : актуальність і новий нормативний зміст на сучасному етапі розвитку кримінального процесу в Україні. / М. А. Маркуш // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 10. – С. 168–176.
19. Бибило В. Н. Конституционные принципы правосудия и их реализация в стадии исполнения приговора / В. Н. Бибило. – Минск : Университетское издательство, 1986. – 160 с.
20. Машовец А. О. Принцип состязательности и его реализация в предварительном следствии : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / А. О. Машовец – Екатеринбург., 1994. – 260с.
21. Побегайло Г. Д. Судебные прения в советском уголовном процессе. / Г. Д. Побегайло. – М. : ВЮЗИ, 1982. – 51с.
22. Арипов Т. Э. Состязательность сторон в уголовном процессе и противодействие установлению истины / Т. Э. Арипов // С. 7–16.
23. Карпов Н. С. Змагальність у слідстві: криміналістичний аспект / Н. С. Карпов // Університетські наукові записки. – 2006. – № 2 (18). – С. 254–259.
24. Лотыш Т. А. Проблемы гарантий принципа состязательности в уголовном судопроизводстве / Т. А. Лотыш // Государство и право. – 2002. – № 6. – С. 104–109.

УДК 343.125(477)

## МІСЦЕ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

**Мурзановська А.В.,**  
старший викладач кафедри кримінального процесу  
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена розгляду грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження. Доводиться, що грошове стягнення має розглядатись як захід кримінально-процесуальної відповідальності в системі заходів кримінально-процесуальної відповідальності. Дано визначення кримінально-процесуальної відповідальності та визначені її особливості. У статті проаналізовано коло суб'єктів, на яких може бути накладене грошове стягнення, а також випадки, коли може бути накладене грошове стягнення.

**Ключові слова:** кримінально-процесуальний примус, заходи забезпечення кримінального провадження, кримінально-процесуальна відповідальність, грошове стягнення.

Murzanovska A.V. / МЕСТО ДЕНЕЖНОГО ВЗЫСКАНИЯ В СИСТЕМЕ МЕР УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

Статья посвящена рассмотрению денежного взыскания как меры обеспечения уголовного производства. Обосновывается, что денежное взыскание должно рассматриваться как мера уголовно-процессуальной ответственности в системе мер уголовно-процессуальной ответственности. Дано определение уголовно-процессуальной ответственности и определены ее особенности. В статье проанализированы круг субъектов, на которых может быть возложено денежное взыскание, а также случаи, когда возможно наложение денежного взыскания.

**Ключевые слова:** уголовно-процессуальное принуждение, меры обеспечения уголовного производства, уголовно-процессуальная ответственность, денежное взыскание.

Murzanovska A.V. / THE PLACE OF MONETARY PENALTY IN THE SYSTEM OF MEASURES OF CRIMINAL PROCEDURAL RESPONSIBILITY / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The article is dedicated to the research of monetary penalty as a measure ensuring criminal proceedings.

Considering monetary penalty in the system of measures of criminal procedural responsibility, primarily the notion of criminal procedural responsibility is given as existing in form of criminal procedural legal relations of application in order prescribed by law to a person, who committed criminal procedural violation, measures of criminal procedural coercion stated in a sanction of criminal procedural norm which prescribes posing on wrong-doer an addition obligation or deprivation of subjective rights, and the responsibility's features are defined: establishment by criminal procedural norms, occurring due to criminal procedural violation, subject of such responsibility may be only relevant subject of criminal procedure.

The article proved that monetary penalty should be regarded as a measure of criminal procedural responsibility which is applied to the participants of criminal proceedings for deviation from performance of obligations without valid reasons and connected with negative consequences as posing restrictions of property character in amount prescribed in Criminal Procedural Code. The subjects that may be liable for monetary penalty are the following: suspect, accused, witness, victim, civil claimant, guarantor, parents, guardians, trustees. It is proved that this subjects' coverage should be expanded.

Therefore, monetary penalty, being a coercion measure which is applied for deviation of participants of the procedure from performance of obligations, is obtaining special importance and should become an effective measure ensuring procedural discipline, violation of which in a form of avoidance of appearance on calls or performing other procedural obligations is rather widespread and need further research with aim to improve its legal regulation and practice of application.

**Key words:** criminal procedural coercion, measures ensuring criminal proceedings, criminal procedural responsibility, monetary penalty.